

Bomenroute Heidestein – van grove den tot vuilboom extra informatie

grove den

De grove den komt heel veel voor op Heidestein. Hij heeft dennennaalden, steeds twee bij elkaar. Als hij omhoog groeit, krijgt hij boven nieuwe takken. Dan gaan de onderste takken dood. Daarom ziet hij er zo kaal uit. De schors heeft vaak een mooie gloed als de zon erop valt!

Wat zou er in de dennenappels zitten? – zaden. Er zijn veel dieren, vooral vogels, die ze eruit proberen te peuteren. De kruisbek is er heel goed in!

De grove den is de enige naaldboom die ook vroeger al in ons land stond. Met zijn wortels houdt hij het zand goed vast. Als het zand wegwaait, gaat hij gewoon wat dieper. Hij werd een poos veel aangeplant voor hout in de steenkolenmijnen. Met dat hout zorgden ze dat de gangen onder de grond niet konden instorten. En als het toch mis dreigde te gaan, dan ging het hout van de den eerst kraken. Dan waren ze gewaarschuwd.

Als de grove den in een dicht bos staat met soortgenoten groeit hij recht omhoog. Handig voor de palen waar vroeger de leidingen van de telefoon en de elektriciteit aan vast zaten!

krent

De krent zal nooit een grote boom worden. Je ziet hem vaak onder hogere bomen staan. Hij heeft een heel stel kale dunne stammetjes.

In april bloeit het krentenboompje met witte bloemen; de bladeren zijn dan nog klein, en zachtroze. In de zomer komen de vruchten. Die zijn eerst mooi rood van kleur, maar later worden ze blauwzwart en glanzend. Vogels zijn er gek. De Latijnse naam ‘amalanchier’ komt van de Indiaanse naam. De voorouders van deze boom komen uit Amerika.

eik

Eiken groeien langzaam. Daardoor krijgen ze mooi stevig hout. De bladeren hebben een bijzondere vorm met ronde lobben. De stam is ruw. Er leven heel veel beestjes en vogels en mossen in de eik.

Kan je tien levende wezens op en in een eik opnoemen? – rupsen, schimmels, paddestoelen, spinnen, korstmos, mos, bijen, vliegen, mezen, eekhoorns, en nog veel meer...

Deze eik is inheems, de soort komt hier al duizenden jaren voor. Vandaar dat hij ook zoveel vaste gasten heeft: er zijn ruim 400 organismen geteld die op de zomereik leven. Eikenhout is heel sterk. Onder water zal het niet rotten – handig voor schepen! Als er onweer is, slaat de bliksem vaak in een eik. Daarom zetten ze vroeger graag een paar eiken bij een boerderij: liever bliksem in de boom dan in het rieten dak! Soms zie je een bliksemplitteken van boven naar beneden lopen, langs de bast van een eik.

Eiken op Heidestein hebben het moeilijk. Dat zie je aan al die kleine twijgjes onderaan de boom en op de takken. Een spintkever tast de hogere takken aan, en dan gaat de boom op andere plaatsen nieuwe takjes maken. Misschien krijgt die spintkever wel meer kansen doordat de bodemkwaliteit afneemt en de boom dus niet meer zo gezond is.

De wetenschappelijk naam is Quercus robur: krachtige, robuuste eik.

amerikaanse eik

De Amerikaanse eik kan heel groot worden. Hij groeit snel. De stam is glad. De bladeren zijn groot en hebben puntige lobben. Een laan met grote Amerikaanse eiken is in de herfst vurig van kleur.

Deze boomsoort is zo’n 200 jaar geleden in Nederland geïmporteerd. We noemen hem ‘exoot’, omdat de soort hier niet op eigen kracht gekomen is. Het is echt een boom voor een landgoed. Als je hem plant heb je al snel een echt bos. Bij het groeien schermt hij de bosbodem helemaal af. Onder deze boom groeit bijna niets. En in de boom zit maar weinig leven. Europese Insecten kennen hem niet.

Eerst dachten ze: Handig, een eik die snel groeit, dan is ons hout eerder klaar. Alleen, het hout is niet zo sterk. Onder water gaat het snel rotten. Voor het bouwen van een schip kunnen we het niet gebruiken, maar wel voor huizen en meubels.

De wetenschappelijk naam is Quercus rubra: rode eik, omdat hij in de herfst zulke mooie roodbruine kleuren krijgt.

fijnspar

Deze boom heb je misschien wel eens thuis in de kamer zien staan. Meestal is een kerstboom een fijnspar. Hij heeft zachte, fijne naalden die lekker ruiken. Als ze groter zijn krijgt een fijnspar lange kegels. Zie je ze ergens liggen?

‘O dennenboom o dennenboom’ klopt dus niet zo erg: de vertaler uit het Duits wist het verschil niet.. Kleine vogels zoals goudhaantjes kunnen zich goed in de fijnspar verstoppen.

Verschil tussen spar en den: den, duo: twee naalden bij elkaar, de spar, solo: naalden apart. Trouwens, je schrijft ‘grove den’, maar meestal zeggen we: ‘groffe den’.

haagbeuk

Deze boom heeft een gladde bast met strepen en lijnen van boven naar beneden. Zo herken je de haagbeuk. De bladeren zijn ovaal, met kleine karteltjes.

De haagbeuk is familie van de berk, niet van de beuk. Hij heeft katjes, en krijgt dan later zaadjes die in bosjes naar beneden hangen. Geen beukenootjes dus! Je ziet hem in heggen, maar het kan ook een grote boom worden, met takken vanaf de grond.

lijsterbes

Zomaar onder de hoge bomen kan je de lijsterbes tegenkomen. Hij heeft bijzondere bladeren: een hele serie puntige blaadjes samen. Lijsters en merels eten in de herfst de oranje bessen. Doordat ze de zaadjes overal uitpoepen beginnen er op allerlei plaatsen weer nieuwe lijsterbesjes.

De lijsterbes heeft genoeg aan arme zandgrond. Als hij niet onder de bomen staat kan hij groter en steviger worden. In het Engels heet hij ‘Rowan’. De naam Rowan geven ze daar aan jongens met haar in de kleur van de lijsterbes: rood/oranje, dus. In Keltische gebieden van Europa, Ierland en Wales bijvoorbeeld, is deze boom heilig.

vliegden

Vroeger was hier heide: een grote vlakte met zand en heideplantjes. Toen kwam een zaadje van de grove den hier terecht. Daaruit groeide deze grote boom. Hij heet ‘vliegden’ omdat hij kwam aanvliegen op de wind. Hij groeide langzaam alle kanten op, opzij en omhoog, mee met de wind. Lekker wild! Later kwamen alle bomen die er nu om heen staan. Die groeiden veel sneller. Misschien zijn ze groter, maar ze zijn toch echt een stuk jonger.

Kijk eens goed om je heen. Zie je nog meer vliegdennen?

Dit is dus geen aparte soort, maar een vorm van de grove den die we eerder ook al zagen. In de laatste jaren zijn veel van deze vliegdennen weer tevoorschijn gekomen: de jongere

bomen die er om heen stonden zijn weggehaald. Zo krijg je weer een stukje van vroeger te zien. Op een paar plaatsen zie je dat de hulp te laat kwam: daar staan de dode resten van vliegdennen. Ook mooi, en fijn voor de spechten!

lariks

Een boom met bladeren laat in de herfst het blad vallen. Een naaldboom houdt zijn naalden. Alleen deze larix doet het anders. Hij laat in de herfst toch alle naalden vallen, en krijgt in de lente weer nieuwe. Daarom ziet zijn groene kleur er vrolijker uit dan de andere naaldbomen.

Welke vorm hebben de kegeltjes van de larix? Teken er een na.

Bij de larix staan de naalden in bosjes, niet één, solo, spar, niet twee, duo, den, maar Legio, Larix. Deze larix komt uit Japan, is dus ook een exoot. Maar ook in Rusland komen larixen voor. Daar wordt hun hout veel gebruikt voor meubels, en schilderijen op hout, Ikonen. Een goede keus, omdat houtwormen niet van larix houden.

Larixhout kan heel goed tegen harde klappen. Daarom werd het vroeger ook voor heipalen gebruikt, onder de huizen van Amsterdam.

esdoorn

Een boom met bladeren met vijf punten: dat is vast een esdoorn! Er komen leuke zaadjes aan, met vleugeltjes. Als het herfst is waaien die mee met de wind, zodat er ergens verderop een nieuwe esdoorn kan gaan groeien.

Er zijn veel soorten esdoorn. Dit hier is een ‘gewone esdoorn’. Esdoorns komen al heel lang in Nederland voor, en zitten vol andere levende dieren, planten, mossen etc.

Het blad van de esdoorn vind je in de vlag van Canada: daar heet het de ‘maple’.

berk

De stam van de berk heeft een mooi patroon, met witte en zwarte of grijze vlekken. Voel de bast maar eens: best zacht! De blaadjes zijn klein en teer. De boom zelf kan toch best groot en stevig zijn. Vaak komen vogels op bezoek. Ze zoeken rupsjes en vliegjes. Op een berk zit altijd wel wat te eten.

Welke vogel zie jij in deze berk? Of hoor je alleen maar wat, hoog in de top?

Berken zijn gevoelig voor verandering van het grondwaterpeil: als dat snel zakt kunnen de wortels het niet bijhouden en gaan ze dood. En als het dan weer omhoog gaat, gaan ze

rotten. De berkenzwammen zijn er blij mee. Berkentwijgen worden in sauna's gebruikt, vooral in Scandinavië. Daar groeien berken in overvloed.

Deze berk is een 'zachte berk': als je eraan kunt voelen, dan merk je dat de blaadjes heel zacht zijn, net of er dons op zit. Zachte berken vindt je vooral vlak bij water. De andere berk die in Nederland veel voorkomt, de ruwe berk, heeft dat dons niet. Ook is de stam meestal veel donkerder.

linde

De linde heeft bladeren met de vorm van een hart. Heel vaak staat een linde bij oude gebouwen. De mensen hielden van de linde. Hij ruikt zo lekker, vooral als hij bloeit. Dan komen de bijen, en die halen de honing er uit. De linde heeft zachte bladeren die je in de herfst door de koeien kunt laten opeten.

Lindes willen steeds overal takken laten groeien, ook vanuit de wortels eromheen. De bloesem van de linde is heel rijk en zoet, er komen veel bijen en hommels op af. De honing drupt uit de bomen op de aarde – of op de auto's die er onder staan. De linde speelt een grote rol in oude verhalen. Onder de groene linde werd recht gesproken, vertelden de mensen in de zomer hun verhalen, of zongen ze liedjes. Voor boerderijen staan nog steeds vaak een paar leilindes: de takken worden zo geleid dat de ze zon uit het huis en vooral uit de kelder houden.

In het Frans heet de linde 'tilleul'; lindebloesemthee heet ook zo. Zo kan je ook de latijnse naam onthouden, 'tilia'.

Je houdt de vijver aan je linkerhand. Dan ga je door het tunneltje, en links omhoog de aardwal op.

acacia

Als alle bomen al bladeren hebben is deze acacia nog kaal. Hij komt uit het Zuiden van Amerika en vindt het hier maar koud. De bladeren zijn samengesteld uit kleine ronde blaadjes. Het hout is superhard. Mooi voor drumstokken, of voor hout langs de rand van de vijver. Dat gaat niet rotten.

Valt je iets op aan de schors?

In Afrika komen de 'echte acacia's' voor. Deze boom is eigenlijk een Robinia, en heet nu Robinia Pseudo-acacia. Hij is vooral geïmporteerd omdat hij mooi staat op zonnige

plaatsen. De witte bloesem geurt heerlijk. Het hout geldt als inheems hardhout. Fijn voor de beschoeiingen van vijvers, voor wijnstokken, en nog veel meer.

beuk

De beuk kan heel groot worden. Hij heeft een gladde stam. Van beukenhout kan je mooie stoelen en kasten maken. De allereerste boeken werden gedrukt met stempels van beukenhout: 'beuk' en 'boek' is eigenlijk het zelfde woord.

Hoe heet het zaadje van de beuk?

De beuk groeit sneller dan de eik. Op de Veluwe staan grote beukenbossen, waar niets anders meer groeit. Als boom voor lanen zijn ze heel geschikt. Maar ze zijn kwetsbaar: als er eenmaal een paar in de rij ziek worden en omvallen, krijgen ze allemaal problemen. En het heeft niet veel zin om kleine boompjes tussen grote te planten: die krijgen niet genoeg licht om te groeien. Dus dan gaat vaak de hele laan weg, en begint de bosaanplant opnieuw. Over 70 jaar zullen ze daar blij mee zijn, denken we dan. Boompje groot, plantertje dood...

Je gaat de aardwal weer af. Je gaat de betonnen brug over. Recht vooruit is een smal paadje het bos in. Dat ga je in, het lage pad tussen twee aardwallen in.

amerikaanse vogelkers

Deze boom wordt steeds zeldzamer op Heidestein. Gelukkig maar. Hij komt uit Amerika. Er is geen rups of kever die hem lust. Hij ging echt overal groeien, zodat de bosbessen en varens verdwijnen. Nu halen vrijwilligers hem weg. Alleen deze mag nog blijven staan. Als hij maar geen vruchtjes krijgt, want dan moeten we opnieuw beginnen!

Hoe zouden de zaadjes van deze boom verspreid worden? – door vogels die de bessen opeten en daarna het pitje uitpoepen.

Deze soort is nog geen eeuw in Nederland. Daardoor heeft hij geen natuurlijke partners en vijanden. Misschien komen die nog, maar tot die tijd halen we hem liever weg. Hij duikt toch snel stiekem weer op, uit een oude wortel, of een vergeten zaadje.

tamme kastanje

De bladeren van deze boom zijn groot, met mooie kartelrandjes. Op de grond blijven ze best lang liggen. Dan worden ze helemaal wit. De tamme kastanjes vallen in de herfst naar beneden. Hun jasje is net een stekelig egeltje. In de vacht

van dieren worden ze verder gebracht. Dan kan de boom ergens anders opnieuw beginnen.

Wie van jullie heeft wel eens een tamme kastanje gegeten? Hoe smaakt hij?

De Romeinen brachten de tamme kastanje naar West-Europa, net als de walnoot. Ook dit is dus eigenlijk een exoot. Hij is niet opdringerig, dus laten we ze gewoon staan.

douglasspar

Wat kunnen deze douglassen hoog worden! Ze gaan recht omhoog en houden ook onderaan nog veel takken over. Dat is handig voor grote vogels die een nestplaats zoeken: de kraai, de raaf, de havik. Alleen groeit er niets meer onder. Als je de boom omhakt kan je er een mooie scheepsmast van maken.

De douglas is ingevoerd in Europa, dus ook een exoot. Hier op Heidestein zijn de bomen vooral 'voor het mooi' geplant, om de bijzondere sfeer onder een laan van Douglas. Maar je kunt er ook mooi timmerhout van krijgen. Er zit niet veel hars in, dat is prettig voor de timmerman. Het is een naaldboom van het type spar: de naalden staan een voor een in een groepje, ezelsbrug: Solo Spar, anders dan bij de Den, Duo.

hulst

Een boom met bladeren laat in de herfst het blad vallen. Alleen de hulst doet dat niet. Tussen de bladeren zitten mooie rode bessen. Vogels vinden ze te hard om te eten. Pas als het gevroren heeft beginnen ze er aan.

In het Engels heet deze boom 'holly'. Het is één van de vier heilige bomen van de Kelten. Als er hulst in het bos staat kan dat betekenen dat het een oud bos is. (Op landgoederen telt dat niet altijd: dan is hij vaak aangeplant.)

vuilboom

Deze boom heeft besjes die echt heel vuil en vies smaken. Maar vogels lusten ze wel. Bijen en vlinders vinden de boom juist heel mooi en schoon. Hij heeft van mei tot augustus bloemetjes vol honing!

Vuilboom heet ook sporkenhout. Het hout is niet veel waard. Maar vuilbomen rond de akker zorgen dat er genoeg insecten zijn om het stuifmeel van de planten te verspreiden. En de kleine takjes geven goed aanmaakhout.

Je loopt nu weer terug naar de schaapskooi. Daar staan nog twee bijzondere bomen, links van de ingang.

sequoia

Vlakbij het hek staat een naaldboom met de vorm van een hoge wigwam. Dat is een boom uit Noord-Amerika, de sequoia. Die groeit langzaam maar zeker steeds verder. In sommige natuurgebieden staan bomen van een paar honderd jaar oud, met een tunnel erdoorheen. Maar daarop moeten we hier nog wel even wachten.

Er zijn twee soorten van de sequoia. Dit is de Sequoiadendron giganteum – in Californië groeit die in de bergen. De andere sequoia, de Sequoia sempervirens, groeit dicht bij de kust. Die heeft heel andere naalden.

Kan je zien welke kleur de stam heeft?

De Cherokee indianen spraken een eigen taal, maar ze schreven het nooit op. Toen kwam er iemand die bedacht hoe je het toch kon opschrijven, met een heel apart soort tekens. Deze man, een zilversmid, heette Sequoyah. Misschien is de boom naar hem genoemd.

paardekastanje

Als je een kastanje vindt, wil je hem vast oprapen. Hij is zo mooi glanzend en rond! De kastanje komt uit Roemenië, ver weg. Misschien is de eerste wel gegroeid uit een kastanje uit de zak van een Romeinse soldaat. De kastanje heeft samengestelde bladeren. In het voorjaar zijn de bloemen wit of rood, in een mooie kaars omhoog.

Kastanjebruin is een kleur. Heeft een van jullie iets met die kleur aan? Of misschien wel kastanjebruine haren of ogen?

Kastanje groeien aan bomen met witte bloemen. In de stad staan ook wel kastanjes met rode kaarsen: daar komen bijna nooit kastanjes aan. Die bomen worden vermeerderd door op een 'witte' onderstam een rode kastanje te enten. Je ziet halverwege de stam altijd nog de plaats waar ze samengevoegd zijn.

© Utrechts Landschap/Roel Bosch herfst 2018

Heb je de wandeling gelopen en heb je tips? Mail dan naar info@utrechtslandschap.nl